

הרב שלום פאללאק
חבר הביד"צ דשיכון סקווירא

בענין אמירה לעכו"ם בשביעית

זוה החלי בעזהשי"ת

וקודם נדון בעיקר דין שביתת שדה ואח"כ
נדון בדין שביתת שדה של עכו"ם.

הנה בענין אם אדם מצווה על שביתת שדה
כמו שביתת בהמתו דהיינו אם המצוה הוא
אגברא או אחפצא, כבר דנו בזה גדולי
הפוסקים ובראשם המנ"ח בג' מקומות, ורובם
סברו דדינו כמו שביתת בהמתו בשבת,
והארכתי בזה בקובץ זרע יעקב (גליון כח) ושם
כתבתי דמקורו הוא בע"ז (טו:) דאיתא שם
והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדה
בשביעית וכו' ושם משמע להדיא דדומה
לשביתת בהמתו בשבת.

והנה החזו"א (סי' י"ז סקכ"ה) כתב דדבר
זה תלוי באשלי רברבא דשיטת התוס' שם דאין
אדם מצווה עליו כמו שביתת בהמתו רק כוונת
הגמ' דיש גנאי בדבר הואיל והאיסור תלוי
בשדה אבל אה"נ אמירה לעכו"ם אסור רק
מדרבנן. וכ"כ החזו"א בהרמב"ם דהאיסור הוא
רק על הבעלים דכן מורה לשון הרמב"ם (פ"א
מהל' שמיטה ויובל ה"א) מ"ע לשבות בשנה
שביעית מעבודת הארץ ועבודת האילן שנא'
ושבתה הארץ שבת לה' עכ"ל. ומזה מוכח
דהאיסור תלוי בבעלים כשי' התוס', והרבה
אחרונים כתבו דבפתיחת הרמב"ם מוכח להיפך
דזה לשונו שם: בשמונה העשין (א) שתשבות
הארץ ממלאכתה בשביעית. משמע דהמצוה
הוא אשדה. והרבה אחרונים כתבו דהפתיחה
אינו מלשון הרמב"ם.

עכ"פ דעת החזו"א בהתוס' והרמב"ם
דסברי דהמצוה הוא אגברא. והתורת הארץ
ס"ל דגם התוס' והרמב"ם ס"ל דדומה לשביתת
בהמתו רק חרישה שאני דאין בו רק עשה
דחריש ובקציר תשבות והעשה הוא אגברא.

כשזכיתי להיות באה"ק בהאי שתא, שמעתי
קול מלחמה במחנה בענין השאלה אם מותר
להזמין ירקות אצל הערביים בערב שביעית על
שנת השביעית, וע"י הזמנת הישראלים זורעים
העכו"ם על אדמתם לצורך ישראל.

והנה ראיתי תשובת האוסרים, ותשובת
המתירים. וטעם האוסרים הוא מכח ב' יסודות:

(א) מטעם איסור שביתת שדהו כמו בשביתת
בהמתו בשבת וס"ל להאוסרים דכאן חמור
יותר משביתת בהמתו בשבת דשם אינו מוזהר
על בהמת אחרים וכ"ש על בהמת גוי וכאן
מוזהר גם על שביתת שדה של עכו"ם הואיל
וקי"ל אין קנין וכו' אסור מה"ת שע"י גרמתו
יעבוד העכו"ם בשביעית.

(ב) מטעם איסור שבות דאמירה לעכו"ם כמו
בשבת וכל איסורים.

וטעם המתירים הוא:

(א) דאיסור שביתת שדהו לא מצינו
בפוסקים שחל על שדה עכו"ם ודומה לשבת
שרק שדה שלו אסור.

(ב) ובענין איסור אמירה לעכו"ם הוא בעיא
בגמ' בב"מ אם הוא נוהג בשאר איסורים והוי
בעיא דלא איפשטא, ואפשר להקל בשביעית
בזמן הזה דהוא דרבנן לרוב הפוסקים, כמו
שכתב בשו"ת נחפה בכסף ובתשו' פרי הארץ.

(א)

והנה אחר שראיתי בעיון את תשובת
האוסרין והמתירין נלענ"ד הגם שיש מקום
גדול לאסור כמו שיתבאר להלן אי"ה אבל
אפשר גם בשופי להתיר בפרט לצורך הרבים
וגם שלא יתייקרו הירקות אם יזמינו הכל
מחו"ל.

הרש"ל ומהר"ם שם בכ"מ ושניהם ל"ז הגמ' עד טו: ודברי הרש"ל תמוהים עכת"ד.

עכ"פ גם הגאון האדר"ת ס"ל לקולא דאין דין כזה של שביתת שדה והגם דהפוסקים האחרונים מחמירים בזה עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא.

(ב)

בענין שביתת שדה בשדה עכו"ם

הנה בתשובת הרב האוסר שליט"א בנה עיקר יסודו על דברי מהרש"ל בב"מ (צ.) בתו' ד"ה אבל הכא דאיסור לאו שרי, כתבו שם התוס' אע"ג דמסכ' מו"ק אמרינן דבשביעית וחוש"מ אסור אמירה לנכרי, התם משום דשויו"ט חדא מילתא וגזרו אטו שבת. וכתב שם המהרש"ל דט"ס נפל בספרים כי בכל מסכת מו"ק לא הוזכר אמירה לנכרי בשביעית אי שרי אי אסור, כי בודאי אסור אמירה לנכרי בשביעית אפילו א"ת שבשבת שרי לפי שהשביעית תלה הש"י קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהי' לארץ והבן עכ"ל.

הנה מדברי המהרש"ל אינו מוכח דאיירי גם בשדה עכו"ם ואפשר לומר דאיירי רק בשדה ישראל. ומש"כ הרב האוסר דא"כ למה מחק הרש"ל תיבת בשביעית הא אפשר לאוקמי בשדה עכו"ם, זה אינו טענה דהרש"ל כתב ב' דברים דבמו"ק אין מוזכר אמירה לעכו"ם בשביעית, וגם דבשביעית הוא דאורייתא, עכ"פ מכח טעם הראשון צריך למחוק שביעית.

וגם הראו לי מאמר מהגאון ר' פנחס עפשטיין זצ"ל בקובץ דגל התורה שכתב דבע"כ צ"ל דהרש"ל איירי רק בשדה ישראל דבתוס' שלפניו ד"ה חסום משמע להדיא דגם בשביעית אינו אסור רק מטעם אמירה לעכו"ם א"כ יקשה על הרש"ל אע"כ דתוס' שלפניו איירי בשדה עכו"ם דקאי על הירושלמי דא"ל חרוש טבאות ואנא נסיבנא דאיירי בשדה עכו"ם והרש"ל איירי בשדה ישראל, ודפח"ח.

והנה מסברא חיצונה קשה להחמיר בשדה עכו"ם דראיית הפוסקים היינו המנ"ח וסייעתיה דיש איסור שביתה בשביעית הוא ממסכת ע"ז

וכן בהתוס' פ"י דמודה לרש"י דהעשה הוא על השדה.

והנה הבאתי שם בקובץ זרע יעקב הנ"ל דעת המבי"ט (ח"ב סי' ס"ב) דס"ל דמותר להשכיר שדה לעכו"ם על כמה שנים בהבלעה. והקשו עליו האחרונים מסוגיא דע"ז דאדם מצווה על שביתת שדה והוי כמו בהמה לשבת דאסור להשכיר בהבלעה. ות"י ע"ז המעדני הארץ (סי' י"ג) דס"ל להמבי"ט דהמ"ע הוא אקרקפתא דגברא, וכוונת הגמ' הואיל והעבירה נעשית בגוף השדה והתורה כתבה שתשבות החמירו דבשנת השביעית ממש אסור להשכיר אבל בהבלעה מותר, וכן ס"ל בשי' ה"ר ישעי' מטראני עיי"ש. והבאתי שם עוד מהלך לתרץ המבי"ט בשם תורת הארץ.

עכ"פ רואים אנו מזה דזה אינו פשוט דהמצוה הוא שדה, דהרבה פוסקים ס"ל דהמצוה הוא אגברא, והגם דנקטינן לחומרא כשי' המנ"ח וכן החזו"א נקט לחומרא אבל זה רק מדין ספק.

וגם דעת הגאון הגדול האדר"ת זצ"ל כן שאין שביתת שדה כשביתת בהמתו, וז"ל במכתב האב ובנו שראו את החידוש להתיר בהבלעה כמבואר במבי"ט ומהרי"ט ואחריהם פסק ג"כ הפאה"ש, אמנם משמע רק בהבלעת איזה שנים עם שנת השמיטה, ויוכל להיות שיתירו גם עתה עם שלש או ארבע שנים שאחרי השמיטה ומנ"מ. אמנם ע"ז השיג המנ"ח מסוגיא דע"ז (טו:) שאנו מצווים על שביתת שדינו בשביעית כמו בשביתת בהמתו. ואני עני לא כן עמדי, וראיותי, א) ממה של"כ הר"מ כן בהל' שמטה ויובל שאסור להשכיר לעכו"ם כמו בשבת, שכ"כ סמוך ונראה למ"ע דש"ב, ובאמת לא אישתמיט תנא ואמורא ופוסקים ראשונים ואחרונים להשמיענו עיקר הזה, של שביתת שדה בשביעית כמו שכ' בשבת. ולעניותי ל"מ בתלמודים ופוסקים ובשום מקום וכה"ג פריך הגמ' ביבמות (עג) וכריתות (כה) ועוד ש"מ, והארין עוד בזה ואח"כ כתב שוב נזכרתי שד"ז אם שביתת שדה כש"ב כבר נחלקו בזה אדירי עולם

וגם כתב שם בתשו' לפרש דברי הריטב"א שכתב דבמכירה לחשוד איכא איסור שביתת שדהו כתב שם לפרש דאין כוונתו במכירה ממש איכא איסור ש"ש אלא כוונתו דגזרינן אטו שכירות ושם איכא איסור ש"ש.

וגם בתורת הארץ (פ"ו סי' כ"ז) הביא דברי ציץ הקדש והביא עוד ראיות למסקנתו דא"א לומר דהוי עשה כללית, וראיתו שם דאם הי' עשה כללית לא היו מתירים למכור שדה לחשוד מכח תלי' בהיתור דהוי סד"א וכן ב"ש לא החמירו למכור רק בשביעית ולא בערב שביעית, ואם הי' איסור ש"ש בשדה אחר לא היו מתירים בע"ש, ועייש"ב.

ומש"כ הרב האוסר בתשובתו דלמכור קיל מלהזמין בפ"י ירקות, נלענ"ד דדבריו דחוקים דאם הי' איסור דאורייתא בהזמנתו לא היו מתירים למכור מספק.

והנה גם בספר הל' שביעית מהגאון ר' בנימין זילבער שליט"א (דף קנב) נטה לומר דהוי עשה כללית עיי"ש, ולא ידעתי מה יעשה מראיות הציץ הקדש. אבל עכ"פ גם לדידיה הוא רק בשביעית, אבל בערב שביעית אינו מצוה כללית, וא"כ בנידון דידן דדומינים מע"ש א"א לאסור מכח דין שביתת שדהו.

והנה גם בספר חוט השני מהגאון ר"נ קרליץ שליט"א (דף מ"ד) רצה לחדש ג"כ דענין ש"ש הוא שלא יגרום שתיעבד הקרקע מחמתו, וממילא יש לדון במי שמשכיר כלי מחרישה או מוכר זרעים לחשוד על השביעית, האם המוכר עובר משום שביתת הארץ עכ"ד. ולי העני קשה על דבריו דבגמ' ע"ז (ד' טו) מוכח שיש חילוק בין מוכר שדהו לחשוד למוכר כלי מחרישה לחשוד, דבשדהו שייך גזירה דש"ש אטו שאלה לרש"י או כמו שכתב בציץ הקדש דלרש"י הוא גזירה אטו שכירות אבל במוכר כלי מחרישה משמע שלא שייך כל הענין דש"ש דבגמ' איתא וכי אדם מצווה על שביתת כליו בשביעית ולדברי חוט השני הואיל והוא גורם שהשדה תיעבד על ידו יעבור אע"כ צ"ל כסתומת הפוסקים דדוקא על שדה שלו ממש עובר ולא על שדה של אחרים

(טו): ושם משמע דמי לשביתת בהמתו וא"כ דייק להחמיר כמו בשבת בש"כ ומנ"ל להחמיר דגם בשדה עכו"ם יהי' איסור שביתת ואדרבה כתבנו לעיל דהרבה פוסקים הקילו לגמרי בשביעית כמ"ש החזו"א בדברי התוס' והרמב"ם, וגם המבי"ט התיר בהבלעה בשביעית וכתב ע"ז במעדני ארץ דלא ס"ל לכל האיסור דשביתת שדהו, והגם דבתורת הארץ יישב דברי המבי"ט באו"א ולדידה המבי"ט מודה דיש שביתת שדה בשביעית אבל גם הוא כתב דקיל משביתת בהמתו, ודמי לשביתת כלים אליבא דב"ש לשי' הרי"ף דמותר בדי' וה'.

וחזינן מזה דשביתת שדהו קיל מש"כ א"כ מנ"ל לחדש להחמיר דנוהג בשדה עכו"ם ולהחמיר יותר מש"כ הגם דיש לבע"ד לחלוק ולומר דבש"כ כתיב למען ינוח שורך וחמורך, אבל בשביעית כתיב סתמא ושבתה הארץ משמע דכל הארץ צריכה לשבות, אבל קשה לחדש זאת מעצמינו. ועוד דל' הגמרא בע"ז והרי שדה אדם מצווה על שביתת "שדהו" משמע דמצווה רק על שדה של עצמו ולא על של אחרים.

והנה בשו"ת ציץ הקדש מהגה"ק ר' הירש מיכל שפירא זצוק"ל (סי' ט"ז אות י"ב) כבר עמד על חקירה זאת. אם איסור שביתת שדהו נוהג רק על בעל השדה או הוא עשה כללית שלא תהי' א"י נעבדת מסיבת שום אחד מישראל, ולכאורה נראה שהוא עשה כללית לכל ישראל דבאזהרת העשה שבת שבתון יהי' לארץ לא נרמז דבעינן שיהי' השדה שלו, וכתב ע"ז אמנם מדברי רש"י ז"ל, שם בד"ה שדה ניר כתב וז"ל דסתמא לזריעה קיימא ועבר אלפני עור עכ"ל. ומדלא כתב דעובר גם על שביתת שדהו מבואר דס"ל דאחר שמכרה נפקע ממנו איסור זה ואח"כ הביא שם גם ראי' חזקה מדברי התוס' דבמכירה לחשוד ל"ש איסור שביתת שדהו דהתוס' הקשה על רש"י דמאי פריך משדה הלא בשדה ל"ש שאלה ונסיוני ואם נאמר דבמכירה גופיה איכא איסור שביתת שדהו פריך שפיר עכ"ד בקיצור ועייש"ב.

ועוד הביא הרב האוסר בתש"ב פוסקים מגדולי הספרדים שגרו בא"י שס"ל שאסור אחד ה"ה בשו"ת שעות דרבנן ה"ה המחבר שער רצון על זוה"ק כתב בדף פ"א לחלוק על המהרי"ט צהלון שהתיר ליתן זרעים ושוורים לגוי בשביעית ולחלוק בריוח כתב שם וז"ל איך אפשר שיהי' מותר לישראל לתת לגוי חטים ושעורים לזרוע בשביעית ויהא הישראל לוקח חלקו ממה שתוציא הקרקע בשנה ההיא, הרי הם שותפים בזריעה וממונו של ישראל נזרע בשביעית, והוא לוקח מפירות הגדלים בשביעית חלקו, ומה יושיענו מה שהקרקע של גוי ונזרע ע"י גוי, הרי הוא מוזהר על שביעת הארץ בשביעית ואפילו קרקע של גוי כאמור שאין קנין לגוי להפקיע קדושת הארץ בשביעית, וע"י ממונו אין הארץ שובתת ושוקטת בשנה ההיא, ואע"פ שאין אדם מצווה על שביעת בהמתו בשביעית "אדם מצווה על שביעת הארץ אע"פ שאינו שלו", וכי היכא שישראל מצווים בערלה וכלאים בקרקע של גוי כן מצווים על שביעת הארץ בשביעית בקרקע של גוי אלא שהן בעוון כי תקיפה עלינו ולא צייתי לן עכ"ל. הרי שכתב דברים נפלאים שאם הי' בכוחינו היינו צריכים למחות בגוים שלא יזרעו שדותיהם ולדידה פשיטא דאמירה אסור.

והפוסק השני מגדולי הספרדים שאסור הוא בשו"ת שער המים (סי' ו') אחר שהארץ קודם להתיר אמירה לעכו"ם בשביעית בזה"ז שהוא דרבנן בקרקע שאינו שלו אלא של עכו"ם שאינו מצווה על שביעתו כתב בזה"ל, אמנם לא מלאני להתיר אמירה לגוי ע"פ ישראל יען פליגי רבוותא אם יש קנין לגוי להפקיע קדושת הארץ כמבואר הדבר באורך בתשו' הרב הגדול מהרי"ט (ח"א סי' מ"ב) יע"ש"ב ברם בנידון דידן שהגוי בא מאליו לקנב ועיקר הבית הוא של גוי פשיטא דמה שעושה הגוי מאליו מותר עכ"ל.

[אבל לעומת זה מצינו מגדולי הספרדים שהתירו ה"ה בשו"ת נחפה בכסף (י"ד צ') שהארץ מאד להתיר אמירה לעכו"ם בשביעית וכתב שם דבשדה שלו ל"מ ההיתר דאסור

כמסקנת ספר ציץ הקדש וכ"כ בתורת הארץ דעל שדה של אחרים ל"ש שביעת הארץ וכ"מ בתשו' נחפה בכסף יוד צ', וכן בשו"ת פרי הארץ ד. וכן במהרי"ט צהלון סי' מ"ד. וכי' בתשו' בני ציון סי' ב' אות צה.

(ג)

שיטת הפוסקים דס"ל דשביעת הארץ אסור אפילו בשדה חבירו או בשדה עכו"ם

הנה ע"כ כתבנו שיטת הפוסקים דס"ל דאיסור ש"ש הוא רק בשדה של עצמו כמו ש"ב וכנראה הוא שיטת רוב הפוסקים אבל א"א להכחיש דיש כמה פוסקים מחמירים אפילו בשדה חבירו או בשדה עכו"ם לדין דקיי"ל אין קנין לעכו"ם להפקיע מידי תרומות ומעשרות.

הנה בשו"ת מהר"ם שיי"ק באו"ח (סי' ק"ל) כתב להדיא לשיטת המהרש"ל דאיסור אמירה לעכו"ם אסור מדאורייתא אסור אפילו בשדה של עכו"ם עיי"ש דנסתפק אם יש איסור אמירה באיסור עשה וקודם רצה לפשוט מדין מחזיקים ידי עכו"ם דקיי"ל דרק בדברים בעלמא מותר ולא אמירה להדיא. והכא איירי בחרישה כמו דאיתא בירושלמי חרוש בה טבאות וכן מרישא דחוכרים נירים משמע דאיירי בחרישה, וחרושה הוא רק עשה ומשמע דאמירה אסור באיסור עשה, וע"ז כתב המהר"ם שיק דלשי' הרש"ל אין ראי', דבשביעית איסור אמירה הוא מדאורייתא ואין לו שייכות לאמירה לעכו"ם שבות. ועכ"פ זה ראי' מוכרחת דס"ל דאיסור שביעת הארץ הוא אפילו בעכו"ם.

וכ"כ בשו"ת דברי יואל (יו"ד סי' צ"ז עמו' שמ"ט) דאם הגוי עושה בשליחות ישראל אסור ואפילו בשעושה מעצמו בשביל ישראל אסור דגזרינן אטו אמירה זהו בשבת וכ"ש בשביעית דחמור יותר בזה שהרי בשבת אין שום ציווי מדאורייתא על קרקעות וש"ד שלא לעשות מלאכה ע"י עכו"ם זולת בשביעת בהמתו שמצווה עליה, אבל בשביעית מצווין מה"ת על שביעת הארץ דכתיב ושבתה הארץ וכו', וא"כ למ"ד אין קנין לנכרי הוא מדאורייתא וכו' עכת"ד.

וגם במעדני ארץ נטה לחומרא לדעת המהרש"ל אך כתב דאין כוונת המהרש"ל לדמותו לעשה דלמען ינוח בהמתך דהוא אסור מדאורייתא ע"י עכו"ם רק כוונתו דאנו רואים דרצון השי"ת שהארץ תשבות ממילא כאן אסור לכו"ע לומר לגוי שיעבוד בשדהו אפי' אם נאמר דבשבת מותר לומר לגוי שיבשל תבשיל לעצמו, אבל כאן רצון ה' שהקרקע תשבות אסור לומר לגוי שיחרוש אפי' שדה של אחרים עכת"ד.

וכן בשו"ת ישועת משה (סי' י"א) אסר לעשות חוזה עם גוי שיזרע לו בשביעית, והביא שם בשם הנצי"ב בהעמק דבר דשביעית אינו כשבת והוא איסור המונח על הקרקע, וכתוב ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ ונתבאר שם דמצוה לגאול את הארץ מן הגוי שלא יחרוש בשביעית, ושם בפסוק כ"ד כתב אפילו כבר נמכרה לגוי מצוה לגאול אותה שלא תהא נעבדת בשביעית עכ"ד.

הרי לנו הרבה שיטות שאוסרים שביתת שדהו אפילו בשדה עכו"ם, (א) המהר"ם שיק, (ב) הדברי יואל, (ג) השעות דרבנן, (ג) שער המים, (ה) אמונת יוסף, (ו) המעדני ארץ לשי' הרש"ל, (ז) הנצי"ב, (ח) והשו"ת ישועת משה. ועכ"ז נלענ"ד דבמקום הצורך אפשר לסמוך על שיטת הפוסקים המקילים בשביעית בזה"ז דהוא דרבנן וגם יש לנו ס"ס ספק דילמא בכלל כל האיסור הוא על העובד כהרמב"ם והתוס', ואת"ל דאסור דילמא ההלכה כשיטת הרבה פוסקים דדומה לש"ב ואסור רק בשדה של עצמו, וכנראה שהוא שי' רוה"פ.

(ד)

**אם שדה של עכו"ם חמור משדה ישראל
חביר**

הנה כתב התורת הארץ (פ"ו סי' ל"ב) דלשי' הריב"ם בב"מ פ"ח בלוקח מישראל קודם המירווח פטור מה"ת מתו"מ משום דלא הוי תבואת זרעך והוי בכלל זרעך ולא לקוח, והלוקח אחר מירווח חייב מה"ת הואיל וכבר נתחייב מה"ת אצל המוכר, ובלוקח מהגוי קודם המירווח חייב מה"ת משום דאין קנין

מטעם ש"ש, רק בשדה של עכו"ם הגם דמסיים שם דמותו הואיל ולא ציוה לו הישראל זהו רק בדרך כ"ש, הואיל וכן ה' המעשה שם אבל מעיקר הדין התיר אפילו באמירה, כ"ה להמעין היטב בתשו'.

וכן בשו"ת פרי הארץ (סי' ד') האריך בענין זה וכנראה שזה השאלה נשאל ג"כ לפני הנחפה בכסף ורק כאן כתוב השאלה קצת באו"א דאיירי שהאשה צוותה לגוי לזרוע בשבילה, וג"כ מסיק להיתר, הרי דלא חש לאיסור ש"ש בשדה של עכו"ם.

וכן בשו"ת מהרי"ט צהלון הישנות (סי' מ"ז) התיר לישראל ליתן שוורים וחיטים לעכו"ם לזרוע והתיר ליקח חלק בהתבואה, ומשמע מתוך התשו' שהתיר להדיא אמירה כמ"ש בשעות דרבן וג"כ התיר איסור ש"ש בשדה עכו"ם, וזה כמעט מבואר להדיא, ובתשו' החדשות (סי' קכ"ט) חזר מהיתר החיטים, והתיר רק בשוורים, ובחיטים אסר מטעם גזירת ספיחים אבל בעצם היסוד שהתיר אמירה וש"ש בעכו"ם לא חזר מזה, הרי מצינו ג' מגדולי הספרדים שהתירו ודו"ק].

וגם הגאון הגדול ר' יוסף דינקלס זצ"ל בספרו אמונת יוסף על הירושלמי בד' נ"ח ע"ב כתב לאסור אמירה לעכו"ם לעבוד בשדהו מטעם איסור שביתת הארץ שכתב שם על המשנה דחוכרין נירין מעכו"ם דכתב הרש"ס דמותר אע"פ שגורם לגוי לחרוש השדה. וע"ז הקשה מדברי הרש"ס גופיה דכתב הטעמא דאין עוררים עם העכו"ם משום דקרקע אינה נגזלת והוי שדה של ישראל, א"כ יקשה לדידיה דהאיך מותר לגרום לעבוד בשדה של ישראל דהרי הוא עובר על שביתת הארץ, ותי' שם דחרישה שאני דהוא תלוי אקרקפתא דגברא דכתיב בחריש ובקציר תשבות, ופסוק ושבתה הארץ קאי דוקא על המלאכות הכתובות שם עכת"ד ודפח"ח. ומה רואים ב' חידושים גדולים דכל שדה של עכו"ם דינו בשדה של ישראל, וחידוש ב' דכל ישראל מצויים ע"ז. עכ"פ לדידיה אסור ודאי אמירה לעכו"ם בשדה עכו"ם.

הישראל, וכן הבינו המהרי"ט והמנ"ח בדברי הכס"מ וכ"כ התורת הארץ בפ"ו סי' מה [ובח"ב חזר מזה]. ולפי זה אין שאלה של אמירה לעכו"ם וכתב התוה"א דהא דאין עוברים לשי' הכס"מ הוא רק מדרבנן ולפי זה פשיטא דלא שייך איסור שביתת הארץ בשדה עכו"ם, אך לפי דעת הפוסקים בדברי הכס"מ דכל דברי הכס"מ הוא רק על קדו"ש על הפירות אבל הקרקע לא נפקע מקדושתה ל"ש ההיתר הזאת.

ויש עוד סברא גדולה להקל יותר בשדה עכו"ם יותר משדה ישראל חבירו הוא שי' שה"ת הידועה דשביעית בזה"ו דהוא דרבנן קיי"ל דיש קנין, ודינו כסוריא. וכל הסוגיא דגיטין דאין עוברים עם עכו"ם הוא רק למ"ד דשביעית בזה"ו הוא דאורייתא דקדושה שניה לא בטלה. והגר"א בסי' של"א פסק כוותיה והדברים עתיקין. ויש עוד הרבה ראשונים דס"ל כוותיה רש"י, וסמ"ג, רשב"ם, י"מ במאירי, מרדכי, ויש כמה אחרונים דפסקו כוותיה ה"ה הגר"א, ועוד, עיין בספר מנחת שביעית ד' רי"א. והגם דכתב החזו"א דלא קיי"ל כוותיה דסה"ת דהוא שיטה יחידאה, עכ"פ אפשר לצרף סברתו עכ"פ לגבי אמירה.

וג"כ מצינו למרן החזו"א (סי' י' ס"ק ו') שכתב ואותן שמוכרין [ע"י עצמן ולא ע"י שליח] פרדסיהן לנכרי אף שעוברין בזה משום לא תחנם מ"מ הוי מכירה ולדעת סה"ת פקעה מהן קדושת השביעית ואע"ג שקשה לסמוך ע"ז וכמ"ש לעיל סי' ו', מ"מ יש להם על מי שיסמוכו ולכן אין לאסור פירותיהם בדיעבד עכ"ל.

הרי מצינו אילן גדול לסמוך ע"ז ושעת הדחק כדיעבד דמי, הגם שמצינו בסי' כ"ז (אות ז') שכתב דהנלקטים בשביעית פטורים מן המעשר אף אם נמכרו ומשמע דאפילו נמכרו ע"י עצמם מדכתב שם עוד טעמים מפני שלא נמסר להם בטאבו וגם בלב כל אדם שאינו קנין דנוח לנו לשמור השביעית.

וכתב בספר קריינא דאיגרתא מבעל הקה"י דכאן חזר בו ממש"כ בסי' י' זהו רק על מכירה

לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר, ולא מקרי תבואת זרעך אלא של הלוקח עכת"ד התוס'. ולפי זה כתב התורת הארץ דשדה של עכו"ם לא מקרי של עכו"ם דאין קנין אלא של כל ישראל, ואם יעבור בה עכו"ם בשביעית וישראל יכול למחות יעבור ע"ז, ועיי"ש שכתב דלשי' רש"י בגיטין (מז): דס"ל ג"כ דהמוכר חייב בביכורים דהוי כמשכנה לו והוי ברשות המוכר, והמוכר צריך להביא ביכורים דהוי קרקע של המוכר יעבור המוכר ע"ז אם הגוי יעבור בשביעית, ואח"כ כתב בד"ה שוב דלא מסתבר דכל ישראל יעבור ע"ז הואיל והם אנוסים ואינם יכולים למנוע ממנו עבודת הקרקע, א"כ בנידון דידן דאומר לו הישראל שיעבור א"כ להריב"ם עובר ע"ז באיסור דאורייתא.

א"כ יש לנו עוד צד גדול להחמיר אמירה לעכו"ם בשביעית מכח סברת אין קנין להריב"ם דעושה השדה ברשות כל ישראל ובאמת כ"כ בשעות דרבנן שהבאתי למעלה דכל ההיתר שא"צ למחות בעכו"ם הוא מכח שאין דינו תקיפה עליהם. ובאמת כעין זה כתב גם ברש"ס על המשנה דמחזיקים נכרים דמה שהקרקעות הם אצל העכו"ם הם בגזילה וקרקע אינה נגזלת משו"ה אין עוברים, ולפי"ז כל הקרקעות של עכו"ם דינם כאילו הם בחזקת ישראל וצ"ע בסברת הרש"ס.

אך נלענ"ד דעם כ"ז שמצאנו סברה חדשה להחמיר, אך עדיין לא זו סברתינו שכתבנו להקל מטעם ס"ס, דמצינו גם כאן הרבה ראשונים שחלקו על הריב"א כמ"ש בתוה"א (סי' ל') דלשי' הרמב"ם ור"ת ושאר ראשונים הגם דאין קנין מ"מ ס"ל הואיל ויכול העכו"ם לחפור בו שיחין ומערות כדאיתא בגיטין מ"ז, דילפינן מהשמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם הרי היא עומדת ברשות העכו"ם ואין שום ישראל עובר ע"ז.

ועוד מצינו שיטת האבקת רוכל והכ"מ בשיטת הרמב"ם דפירות עכו"ם של שביעית אין בו קדושת שביעית, והרבה אחרונים ס"ל דלשי' הכ"מ נפקעה הקדושה מהקרקע ג"כ, וכל השיטה דאין קנין הוא רק בחזר וקנה ממנו

דהירושלמי אינו ענין לנידון דידן דהגוי חורש בשבילו.

אך א"כ צריך להבין דא"כ קשה יותר מה השאלה בירושלמי הלא הגוי אינו מצווה ולמה יהי אסור לומר לגוי לחרוש ואנא זבין.

אך אולי אפשר לפרש המחלוקת ולתרוץ ג"כ את דברי תורת הארץ עפ"י דברי הריב"ם שכתבנו לעיל דלמ"ד אין קנין הקרקע הוא ברשות ישראל ובאמת היינו צריכים למחות בהם אך אין ידינו תקיפה. ומ"ד איישר ס"ל באמת דאין קנין ודי שאין אנו מוחים בהם אבל אסור לחזק אותם ולומר חרוש, ומ"ד דמותר לומר חרוש בה טבאות ס"ל דיש קנין ואין שום ענין למחות בהם והם אין מצווים ואדרבה מותר ג"כ לחזקם, ולפי זה לדידן דקיי"ל אין קנין הי' אסור להזמין אצלם ירקות, ועי"ז יעשו כל העבודות.

אך נראה יותר דהמחלוקת הוא באו"א דלעולם לכו"ע הגוי אינו מצווה כמ"ש התוה"א לשי' הרמב"ם ור"ת ושאר ראשונים, ופליגי בשנת השביעית גופי' אם מותר לומר חרוש הואיל ולישראל אסור עבודת הארץ ס"ל למ"ד איישר דאסור לומר חרוש שלא יהי קל בעיני ישראל איסור עבודת הארץ, ומ"ד חרוש ס"ל הואיל והישראל אינו מצווה התירו משום דרכי שלום אבל כל הפלוגתא הוא רק בשנת השביעית שלא יהי שביעית קל בעיניו אבל בע"ש בודאי מותר. ולפי זה בנידון דידן מותר בשנת השישית להזמין ירקות.

וכן ראיתי שהביא בתשו' של הרב המתיר כעין זה מתשו' מהרי"ב (סי' קי"ב) שפ"א הלך בשבת על הגשר ופועלים גוים בנו הגשר, ואמר להם גו"ט העל"ל וכו' והבחורים נסתכלו עליו ואמר שזה משנה שלימה מחזיקים ידי גוים בשביעית אלמא בשעת איסור שרי, ומשמע דהי' הו"א שאסור שלא יהי' האיסור קל בעיניו, וקמ"ל דשרי ועי"ז פליגי עד היכן שיעור מחזיקין וזה נכון מאד ועפ"ז בשנת השישית אין בזה שאלה של מחזיקין.

ונגם שמעתי שהגה"צ ר' דוד יונגרייז צוק"ל הי' פעם בלונדון וראה קאר שנוסע

ע"י עצמו אבל על מש"כ לסמוך על סה"ת לא מצינו שחזר בו א"כ יש לנו אילן גדול לסמוך ע"ז. והיטב מה שכתב הרב המתיר שליט"א דכמו שמצינו בסי' שי"ד ס"ז בשבירת פותחות להתיר ע"י נכרי לכתחילה הגם שעיקר ההלכה כהאוסרין ה"נ בנידון דידן אפשר בשופי לסמוך על סה"ת וגם על עוד כמה סניפין שיש כאן, להתיר לכתחילה ע"י עכו"ם. ונפלאתי מאד על הרב האוסר שלא הביא כלל דברי מרן החזו"א בסי' י' סק"ו וידוע שהחזו"א הי' רב גבוריה והעמיד את השמיטה על תילה ואם הוא סמך בדיעבד על סה"ת מי יעמוד אחריו. והגם שנידון דידן הוא לכתחילה אבל ידוע ששעת הדחק כדיעבד דמי.

(ח)

חוכרים נירים מן העכו"ם בשביעית אבל לא מישראל ומחזיקים ידי עכו"ם בשביעית אבל לא ע"י ישראל, משנה פ"ד מ"ג.

והנה בירושלמי על המשנה מובא מחלוקת בפ"י המשנה וז"ל הירושלמי ר' חייא ר' אימי חד אמר חרוש בה טבאות ואנא נסב לה מינך בתר שמיטתא, וחרנא אמר איישר.

ובר"ש איתא דבגמ' דידן בגיטין ס"ב אתיא כמ"ד איישר, וכפ"ה הרמב"ם (פ"ח ה"ח) כמ"ד איישר, וכתב במהר"י קורקוס דפליגי והרמב"ם פסק כמ"ד איישר ובבה"ל מהגר"ח קנייבסקי שליט"א הביא בשם הסמ"ג דל"פ ומר אמר חדא ומר אמר חדא וכן דייק מהתוס' ב"מ (צ:), עכ"פ לשי' הר"ש וש"פ דפליגי לכאורה יהי' אסור להזמין ירקות מע"ש אצל הגוי.

וכ"ה לפי התורת הארץ (פ"ו סי' ל"ג) דרצה לומר דהני אמוראי פליגי אם יש קנין או אין קנין דמ"ד חרוש בה טבאות ס"ל דיש קנין ומ"ד איישר ס"ל דאין קנין.

אך קשה לי על דברי התורת הארץ דבתוס' ב"מ (צ ד"ה חסום) כשהתוס' דנו אם מותר לומר לגוי הילך בשר ובשל לצרכך דר"י רצה לאסור וכתבו ע"ז דאין ראי' להתיר מאומר לנכרי חרוש בה טבאות ואני זבין דהתם איירי שהתחיל לחרוש, פי' והוא ממילא יחרוש ורק מפני דרכי שלום פליגי מה מותר לומר, הרי

עכו"ם והגמ' דחה דילמא כר' חידקא ס"ל דב"נ מצווה על הסירוס, והגמ' הביאו כמה אמוראים שהחמירו בסירוס ע"י עכו"ם. והרא"ש הביא בשם הראב"ד דהאי בעיא לא נפשטה ואזלינן מספק לקולא. והרא"ש ס"ל דאיפשיטא האיבעיא דדוחק לומר דכל האמוראים ס"ל כר' חידקא דלא כהילכתא דלא קיי"ל כר' חידקא אע"כ צ"ל דאפשיטא האיבעיא לחומרא, ויש ראשונים ס"ל דלעולם לא איפשיטא האיבעיא, ואעפ"כ אזלינן לחומרא, דמספיקא אזילנן לחומרא, כ"כ הסמ"ג וכ"כ הר"מ בפ"א מהל' כלאיים.

היוצא לנו מזה שיש לנו ג' שיטות בענין פשיטת האיבעיא.

(א) דעת הראב"ד הואיל ולא איפשיטא הוי ספיקא לקולא דאמירה לעכו"ם הוי שבות.

(ב) דעת הרא"ש והרמב"ן דאיפשיטא לחומרא.

(ג) דעת הסמ"ג והכס"מ דלא איפשיטא ואעפ"כ קיי"ל לחומרא. ויש נ"מ בין הרא"ש להסמ"ג כמו שיתבאר לקמן.

ולהלכה קיי"ל בשו"ע לחומרא בחו"מ ס"י של"ח סעי' ו', ובאה"ע ס"י ה' סעי' י"ד, וביו"ד ס"י רצ"ז סעי' ד'. וברמב"ם יש מבוכה גדולה, דברמב"ם פט"ז באיסור ביאה הל' י"ג פסק לאיסור. ובפ"ג מהל' שכירות הל' ג' הביא ה"ה ב' ג' ברמב"ם לגי' ראשונה איסור ולגי' ב' מותר לכתחילה לומר לגוי לחסום פרתו, וה"ה הכריע כגי' ראשונה מכח שהוא דפט"ז מהל' איסורי ביאה. אך עיקר הקושיא על הרמב"ם דהרמב"ם סותר עצמו לכאורה דבפ"א ה"ג מהל' כלאיים פסק דמותר לומר לגוי לזרוע לו כלאיים. והשיג עליו הראב"ד שם דהא הוי איבעיא דלא איפשיטא וצריך לילך לחומרא. והנה הרמב"ם סותר עצמו לפרק ט"ז מהל' איסורי ביאה. וגם הראב"ד סותר עצמו להראב"ד שהביא הרא"ש דאזלינן לקולא. ועל הראב"ד כתבו המפרשים דתרי ראב"ד היו. ובשו"ת נחפה בכסף (יו"ד ד' כתב דאצ"ל דתרי ראב"ד הם, אלא דהראב"ד בהשגות איירי לכתחילה איסור לומר, והראב"ד שהביא

בשבת וצעק שבת ושבת והמלווים תמהו ע"ז הואיל והי' גוי ואמר שפחד שאם לא ימחה יהי' קל בעינו ח"ו גם אם יהודי נוסע ח"ו בשבת ועד"ז הוא הירושלמי דמ"ד איישר ס"ל דאוסר לומר חרוש אפילו לגוי שלא יהי' קל בעינו האיסור].

והנה בדין רישא דמתניתין דחוכרין גירין מן העכו"ם בשביעית לשי' הרע"ב והר"ש והריב"מ"ן דפי' הגורם לעכו"ם לחרוש בשביעית קשה לדעת הריב"ם ולדעת האחרונים דסברו דיש איסור שביתת הארץ בשדה עכו"ם ותי' על זה בתורת הארץ (פ"ו ס"י ל"ב) דסבירא להו דחרישה איסור רק מדרבנן ועל איסור דרבנן ל"ג כמו בשביתת בהמתו, ועוד תי' בתוה"א ובאמונת יוסף דאיסור חרישה ילפינן מבחריש ובקציר תשבות י"ל דהאיסור הוא רק על קרקפתא דגברא כלי' הפסוק, וגם למ"ד דאיסור מהלל"מ ג"כ י"ל דהלכה נאמר על הגברא ופסוק דשבתה קאי רק על המלאכות הכתובים שם ודפח"ח. ולפי' הר"מ דס"ל דאיירי שהיתה כבר חרושה ניחא טפי ועיין עוד בזה במ"ר ובשו"ת דברי יואל מש"כ ע"ז ואכ"מ כ"כ להאריך בזה.

(1)

בענין אמירה לעכו"ם בשביעית

הנה עד עכשיו כתבנו בענין שביתת שדה של עכו"ם אם ישראל מצווה וכתבנו שאפשר להקל בשביתת שדה של עכו"ם אם מטעם ס"ס ואם מטעם דרוב הפוסקים ס"ל דדמי לשביתת בהמתו דמצווה רק על שלו ולא על של אחרים.

ועכשיו נכתוב בעזהשי"ת בענין החשש השני, דאיסור לומר לגוי, כל מה שאסור לעשות בעצמו, והאיך מותר להזמין ירקות מגוי. ונלענ"ד דיש בזה הרבה היתרים. וזה החלי בעזרת השי"ת.

הנה במסכת בבא מציעא (צ.) איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות ה"מ לענין שבת באיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא, או דילמא ל"ש, והגמרא רצה לפשוט מאיסור סירוס בע"ח דקנסו אם עשה ע"י

המ"מ (פ"ג מהל' שכירות) ג"כ דמותר בדישה של עכו"ם. וכ"כ המהר"י קורקוס (פ"א מהל' כלאיים) דרוב הפוסקים ס"ל דבדישה של עכו"ם מותר. אבל הש"ך (יו"ד סי' רצ"ז סק"ד) מסיק דאסור בפרתו של ישראל ודישה של גוי, וכ"ה דעת הגר"א (שם בסק"ט) וכן מסיק המ"ב (סי' ש"ז סקע"ד), וכ"ה דעת השו"ע הרב (סי' ש"ז סל"ה).

והנה כתבנו לעיל דבראב"ד הקשה על הרמב"ם בהל' כלאים דכתב דמותר לומר לגוי שיזרע כלאים בשדהו הלא אמירה לעכו"ם אסור בשאר איסורים, וגם הרמב"ם סותר עצמו לפט"ז מהל' א"ב דפסק דאסור לומר לעכו"ם לסרס בהמתו.

וע"ז תי' המהר"י קורקוס דהרמב"ם בהל' כלאים התיר רק באופן שהגוי זורע כלאים בשדה הגוי, והמהר"ק כתב שם דאפילו בשליחות ישראל ולצרכו מותר. והט"ז שם (סי' רצ"ז סק"א) למד פשט במהר"ק דאירי לצורך העכו"ם [והט"ז לא הי' לפניו המהר"ק אלא הביא הכ"מ בשם מהר"ק], וכ"כ הגר"א (סי' רצ"ז סק"ו) בכוננת הר"מ בשם מהר"ק רק הגר"א גופיה כתב בכוננת הרמב"ם דאפי' לצורך ישראל מותר דהרמב"ם ס"ל כהרשב"א דאירי בדישת ישראל ואפ"ה איתא בגמ' פרת ישראל דבעי תרתי לריעותא. משא"כ בפרת גוי אפילו לצורך ישראל דהיינו בדישת ישראל מותר להרמב"ם.

והנה המעיין במהר"ק גופיה רואים כפי' דמותר אפילו לצורך ישראל דהא כתב כמ"ש הגר"א דרוב המפרשים ס"ל דוקא בדישת ישראל אוסר וג"כ בפרת ישראל אבל בפרתו של גוי מותר אפילו לצורך ישראל.

וכ"ז לשיטות הראשונים החולקים על רש"י, צריך להיות תרתי לריעותא, אבל לשיטת רש"י דס"ל דבדישת גוי ג"כ אסור, היינו כהדא לריעותא בפרתו של ישראל ודישת גוי י"ל דג"כ בפרתו של עכו"ם ודישת ישראל ג"כ אסור, וכ"כ הנימוק"י ובתרתו לטיבותא דהיינו בפרתו של עכו"ם לכו"ע מותר.

היוצא לנו בזה שיש לנו ד' גדרים.

הרא"ש איירי בדיעבד אם אמר דאין לוקים מ"מ, ודפח"ח. אך רוב מפרשים ס"ל דתרי ראב"ד הם. ועל הרמב"ם דסותר עצמו לכאורה יתבאר לקמן תי' מהר"י קורקוס על הרמב"ם.

היוצא לנו מזה דלכאורה דבזמן דשביעית הי' מדאורייתא אין היתר לומר לעכו"ם, דקיי"ל דהאיבעיא איפשיטא דלחומרא ובפרט לדברי התוס' בב"מ בד"ה אבל דכתבו אע"ג דמסכ' מו"ק אמרינן דשביעית וחזו"מ אסור אמירה לנכרי התם דשבת ויו"ט חדא מילתא וגזרו אטו בשבת, והמהר"ם גורס בשביעית בתו' והמהרש"ל מוחק תיבת ובשביעית. ולגי' מהר"ם שביעית לא הי' בכלל האיבעיא ולגי' מהרש"ל אליבא דמהר"ם שי"ק וסייעתיה דשביעית אסור מה"ת, רק לגי' מהרש"ל לדברי המפרשים במהרש"ל דכוננת מהרש"ל דוקא בשדה ישראל אז י"ל דבשדה עכו"ם הוא בכלל האיבעיא, וג"כ מפורש בתוס' שלפניו ד"ה חסום בסופו דשביעית אסור אמירה לעכו"ם גם בשדה נכרי.

(י)

היתר של מהר"ק

הנה נקדים קודם שיטות הראשונים בחסוניא, דרש"י פי' בגמ' בהאיבעיא חסום פרתי ודוש בה, "דישה שלך", וכתב הר"ן שם דמנ"ל לרש"י דמירי בדישה שלך דאי בדישה שלי אפילו בפרתו של גוי אסור להצד דאמירה לגוי בשאר איסורים אסור דהא ישראל הדש בפרתו של גוי עובר עכ"ד.

והתוס' קודם פליג על רש"י וס"ל דאירי "בדישה של ישראל" דהישראל מרויח, אבל בדישה של גוי מותר, כמו שמותר לומר לגוי אכול נבילה, ומה"ט מותר לומר לנכרי בשבת הילך בשר ובשל לצרכך, אבל ר"י פליג שם וס"ל דל"ד לאכול נבילה דהישראל גופיה מותר להאכילו, אבל הכא אותו דבר שאומר לנכרי לעשות הוא אינו יכול לעשות ולדעת ר"י האיבעיא בדישה של עכו"ם כרש"י.

ובשיטה מקובצת הביא בשם הרשב"א והראב"ד דאירי בדישה של ישראל אבל בדישה של עכו"ם לא מיבעיא ליה. ודעת

(ב) ועוד מצינו בסי' ש"ז ס"ג אסור ליתן לא"י מעות מע"ש לקנות לו בשבת אבל יכול לומר לו קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך אחר השבת ועיי"ש במ"ב (סקי"ג) בשם הב"ח וא"ר שמצדדים דאפילו אם מבטיחו שיקנה ממנו אח"כ ג"כ מותר כיון דעכשיו קונה לעצמו. וכ"כ בשו"ע הרב (ס").

וממילא ג"כ בנידון דידן לכאורה דמי לשתיה המציאות האלו דהגוי זורע לעצמו ואח"כ יקנה ממנו הישראל.

ובתהל"ד (סי' רנ"ב סק"ו) עמד של על דין הרב בס"ט בעכו"ם שעשה מנעלים משלו וישראל רוצה לקנותו דאסור לומר לו עשה בשבת, ולכאורה לפי האמור בסי' ש"ז בגבינות ובס"ג גבי ליתן מעות לקנות משמע דמותר לומר לו עשה בשבת ונשאר בצע"ג.

וראיתי בספר החדש רביד השלחן מידידי הרה"ג ר' ישכר דוב איינהארן שליט"א ראה"כ דכאן שיכון סקוירא, שהביא בשם זכרון יוסף דבסי' רנ"ב איירי שהוא קבלן שקיבל עליו לעשות מנעלים ויש להישראל איזה שייכות להמלאכה, ומשו"ה נחשב דאומר לעשות לו בשבת, משא"כ בסי' ש"ז לא קיבל עליו הנכרי לעשות גבינות וא"כ עושה לעצמו ממש והוי כאומר לו שיעשה לעצמו ואח"כ יקנה ממנו עכ"ד. וא"כ בנידון דידן דהוי ג"כ כמו קבלן לכאורה צריך לאסור.

ועוד תי' ידידי הרה"ג הנ"ל דבסי' ש"ז אומר שיעשהו לעצמו ואח"כ יקנה ממנו וא"כ הנכרי במלאכת עצמו עוסק, משא"כ בסי' רנ"ב מיירי שאומר לו לעשות בגד או מנעלים לישראל, ואע"פ שהחומר שייך לנכרי ובידו למכור אותו לאחר, מ"מ עובד לישראל. ולפי זה יהיה מותר בנידון דידן דגם בנידון דידן אומר לגוי שצריך ירקות והגוי זורע לעצמו ואח"כ מוכרו לישראל, ואם ירצה הגוי יכול להביא ממקום אחר הירקות.

אבל עדיין צ"ע מדברי התוס' בד"ה חסום מש"כ על הירושלמי חרוש ואנא זבנית ממך דאיירי שהתחיל לחרוש, ובלא"ה אסור.

(א) פרתו של ישראל ותבואה של ישראל בזה בודאי אסור למאן דס"ל דאיפשיטא האיבעיא לחומרא.

(ב) פרתו של ישראל ודישה של גוי לרש"י בזה הי' האיבעיא וקיי"ל לחומרא, אבל להרשב"א והראב"ד והג"א ומ"מ מותר.

(ג) פרתו של גוי ודישה של ישראל לרש"י פשטות אסור כמ"ש הנימוק"י ולהרשב"א והראב"ד מותר כמ"ש המהרי"ק והגר"א.

(ד) ופרתו של גוי ודישה של גוי לכו"ע מותר.

והנה נידון דידן בשביעית הוי לכאורה פרתו של עכו"ם ודישה של ישראל דהא הגוי זורע לצורך ישראל בשדה של גוי א"כ תלוי בפלוגתא הנ"ל למהרי"ק והגר"א מותר ולרש"י והנימוק"י אסור, ולכאורה כהכרעת למאי דפוסקים כרש"י הש"ך והגר"ז והמ"ב הי' צריך להחמיר אבל עכ"פ יש לנו סניף גדול להתיר.

(ח)

היתר אחר בנידון דידן דרומה לפרתו של עכו"ם ודישה של עכו"ם

הנה כתבתי לעיל דנידון דידן תלוי בפלוגתת המהרי"ק והנמוק"י בפרתו של גוי ודישה של ישראל.

אבל יש לומר באו"א דנידון דידן קולא טפי דהתם איירי דהגוי דש תבואה של ישראל, אבל בנידון דידן הגוי זורע בשדה של עצמו ואח"כ מוכר לישראל בזה י"ל דקילא טפי, ובתוס' בב"מ בד"ה חסום משמע דגם באופן כזה אסור, אבל לעומת זה מצינו בהל' שבת בב' מקומות היתר [וראיתי שג"כ האריך בזה הרב המתיר].

(א) בסי' ש"ז בס' כ"ב הביא הרמ"א שמותר לעמוד על הגוי שעושה הגבינות, דעדיין לא שייך לישראל, והגר"ז (בסי' ל"ה) הוסיף דמותר גם לומר לו שיעשה בשבת דמותר לומר לנכרי עשה מלאכתך אף אם מגיע ריוח לישראל כמו שנתבאר לעיל, היינו הגם דרוצה לקנותו אח"כ מותר לומר לו לעשות בשבת.

דהאיבעיא לא איפשיטא וממילא בספיקא דרבנן אזלינן לקולא, אלא אפילו לרוב ראשונים דהאיבעיא איפשיטא לחומרא, אעפ"כ באיסור דרבנן ל"צ להחמיר, דבגמ' (ב"מ צ.) איתא דילמא החמירו רק באיסור סקילה, וצד השני בגמ' דמה לי איסור סקילה ומה לי איסור לאו, וע"ז איפשיטא בגמ' דאסרינן באיסור לאו אבל באיסור דרבנן בשאר איסורין מסתבר דאזלינן לקולא, והגם דבשבת גופיה מחמירים אפילו באיסור דרבנן דשם גזרינן אטו איסור סקילה אבל בשאר איסורין מותר באיסור דרבנן.

והנה הביאו האחרונים ראי' חזקה להיתר מהמחבר (או"ח סי' תס"ח סעי' א') דכתב דיש מי שאוסר אפילו ע"י גוי לעשות מאלכה בע"פ אחר חצות, ויש מי שמתיר והוא שיטת הרוקח, וכתב הרמ"א דכן הוא המנהג.

וכתבו שם הפר"ח והפמ"ג והגר"א דטעם המתירין הואיל והוא איסור דרבנן בשאר איסורין מותר, וז"ל הגר"א שם בסק"ד על היש מתירין כמ"ש בב"מ ד' צ' א'. איבעיא להו וכו' משמע דבאיסור דרבנן פשיטא להו דמותר, ואף דבשבת אסור אף במידי דרבנן כנזכר לעיל סק"ג שאני שבת דעיקרו דאורייתא כמ"ש התוספות בהרבה מקומות ומחזה"מ אין ראייה כמ"ש התוספות שם ד"ה אבל וכו', ולסברא ראשונה י"ל דה"ה בע"פ דג"כ בכלל מועד הוא, ועוד י"ל דבכל איסור מלאכה גזרו אטו שבת עכ"ל.

והפרי מגדים הוסיף שם במשב"ז סק"ב דאפילו באיסור עשה ג"כ מותר ע"י גוי ורק באיסור לאו אסור, ועיין ע"ז מש"כ בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ק"ל).

ועכ"פ לענין שביעית דקיי"ל לרוה"פ דשביעית בזה"ז דרבנן כמ"ש בשו"ת בית הלוי (ח"ג סי' א') דכן פסק הטור בסי' של"א, וכן פסק מרן החזו"א, יש לסמוך להיתר אמירה לעכו"ם והגם דהגר"א כתב דבעיקרו דאורייתא גזרו, זהו רק בשבת שהוא עכשיו דאורייתא, אבל בשביעית דעיקרו בזה"ז דרבנן ל"ש לגזור בזה אטו דאורייתא וז"פ.

אבל עכ"פ יש לנו סניף מכמה פוסקים להקל דהוי כמו גבינה, ודמי לחסום פרתך ודוש בה דישה שלך.

(ט)

היתר הלבוש כסי' רצ"ו

והנה ראיתי היתר חדש והוא נפלא מאד הביאו בספר פרי הארץ (כהנוב) סי' י"ח והוא היתר הלבוש וזל"ק בעט"ז (סי' רצ"ו הל' כלאי זרעים ס"ב) אסור לזרוע כלאים לגוי דזריעה אסרה תורה בין שלו בין של גוי, ומותר לומר לגוי לזרוע לו כלאי זרעים ואע"ג דגבי כלאי הכרם והרכבת אילן אמרינן שאסור להניח לגוי לעשותן לישראל נ"ל דהיינו טעמא דכיון דאמירה לגוי במה שישאל אסור לעשותו הוא שבות מדרבנן, ומבעיא לן בגמרא אם באיסור לאו נמי אסרינן אמירה לגוי או שמא לא אסרו אמירה לגוי אלא באיסור סקילה כמו בשבת ולא איפשיטא לן, לפיכך בלאוין החמורים שאסורים בהנאה, כגון כלאי הכרם גזרו בו חכמים אפילו בחו"ל ובשאר לאוין הנוהגין בין בארץ בין בחו"ל כגון הרכבת אילן וסירוס ולאו דחסימה ודכלאי בהמה נהגינן ביה ג"כ לחומרא לענין אמירה לגוי, אבל בכלאי זרעים דבא"י מותר אפילו באכילה וגם רבנן לא גזרו עליו בחו"ל נהגינן ביה ג"כ לקולא לענין אמירה לגוי נ"ל עכ"ל.

ולפי זה יוצא לנו תי' חדש על הרמב"ם (פ"א מהל' כלאים) שהתי' אמירה לגוי, וגם יוצא לנו שבשביעית שאינו נוהג בחו"ל ג"כ יהי' מותר אמירה לעכו"ם לגי' מהרש"ל בתוס' בב"מ שמוחקים תיבת בשביעית, והוא היתר חדש נפלא מאוד.

(י)

היתר אמירה לעכו"ם בשביעית משום דשביעית בזה"ז הוא דרבנן

והנה ההיתר הכי חשוב ועיקרי הוא מה שהאריכו בשו"ת נחפה בכסף (י"ד סי' צ') וכן בפרי הארץ (מזרחי – י"ד סי' ד') דבאיסור דרבנן בשאר איסורין א"צ להחמיר על אמירה לעכו"ם, לא מיבעיא להני ראשונים דסברי

(ג) היתר של שו"ת כ"ס (או"ח סי' קט"ז) שהתיר בדרך רמז לצורך מצוה וכאן אומרים לו רק שצריכים ירקות ואין אומרים לו בפ"י שיזרע רק הגוי מבין דבר מתוך דבר ולצורך מצוה ל"ג ע"ז אפילו באיסור דאורייתא, ומסתבר דלצורך חיי נפש דרבים דינו כדבר מצוה.

(ד) היתר של סה"ת ועוד כמה ראשונים דבזה"ז קיי"ל דיש קנין, וממילא לא הוי איסור כלל לזרוע בשדה עכו"ם הגם דלא קיי"ל הכי, אבל בענין אמירה לעכו"ם אפשר דיש לסמוך ע"ז, וגם החזו"א סמך על סה"ת בדיעבד.

היוצא לנו מכל הנ"ל הגם דיש כאן מקום גדול לתהמיר למי שרוצה לחוש לדברי השו"ת דברי יואל ומהר"ם שיי"ק ושעות דרבנן, ועכשיו ראיתי שגם בשו"ת ישועת משה (סי' י"א) החמיר בזה. אבל עכ"ז רבו הפוסקים המקילים, ואפשר לסמוך עליהם גם שלא בשעת הדחק, וכ"ש בשעת הדחק.

סיכום מכל הנ"ל

(א) בשביתת שדהו אם דומה לשביתת בהמתו בשדה של ישראל עצמו קיי"ל לחומרא ואיסור מה"ת אמירה לעכו"ם, אבל יש כמה ראשונים דס"ל דחל רק אקרקפתא דגברא כ"כ החזו"א בשיטת התוס' והרמב"ם וכ"כ במעדני ארץ בשיטת המבי"ט וכן סבירא ליה להגאון האדר"ת ז"ל אבל למעשה קיי"ל לחומרא.

(ב) בשדה עכו"ם אם יש איסור שביתת שדהו על ישראל דהיינו אם הישראל עובר מה"ת אם אומר לו ליזרע רוב הפוסקים ס"ל דאין בהם איסור מה"ת ה"ה הנחפה בכסף ופרי הארץ למהריט"ץ ובני ציון וציץ הקודש, וכן הוא משמעות המבי"ט וכן הוא סתמא דסוגיא דע"ז דדומה לשביתת בהמתו ולא יותר, אבל יש כמה פוסקים מחמירים בזה ה"ה בשו"ת דברי יואל ומהר"ם שיק ושעות דרבנן, ועכשיו ראיתי שגם בהעמק דבר מחמיר וס"ל דהוי עשה כללית, ועכ"ז כתבנו בפנים בארוכה דלמעשה אפשר לסמוך על המקילים.

והגם דהתוס' בב"מ (צ' ד"ה חסום) אסרו בשביעית אמירה לעכו"ם, י"ל דהתוס' לשיטתייהו בגיטין (ס"ב ד"ה אין עודרין) ס"ל דשמיטה בזה"ז הוא דאורייתא, בב' תי' הראשונים, וכ"כ כמה אחרונים דשיטת התוס' בס"ד דשמיטה בזה"ז הוא דאורייתא.

אבל לכאורה יש סתירה לזה מיו"ד (סי' ש"פ סעי' ה') דהרמ"א אסר לאבל לעשות מלאכה ע"י גוי, ותי' ע"ז בשער המים (ס"ו) דאיסור אבילות ילפינן מזהפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור אף אבל אסור, א"כ דינו כחג, ודפח"ח. ובנחפה בכסף כתב דגזרינן אטו אבילות יום ראשון דאסור מדאורייתא, ויש לעיין בזה.

אבל ראיתי בפרי הארץ (כהנוב) שדייק מלשון הש"ך (יו"ד סי' ש"ס סק"ד) דמשמע מיניה להדיא דבכל האיסורים אסור אמירה לעכו"ם אפילו באיסור דרבנן אבל לבמעשה גם הוא כתב דיש להתיר וכן הביא בשם שו"ת בית אפרים (יו"ד סי' ס"ב).

וכל זה בשדה עכו"ם, אבל בשדה ישראל אסור וח"ו להקל דיש בזה איסור שביתת שדהו כמ"ש כל האחרונים.

(א*)

עוד כמה סניפים להקל

(א) אפילו את"ל דאיסור דרבנן אסור ג"כ בשאר איסורים כמו בשבת הא קיי"ל בסי' ש"ז ס"ה דאיסור דרבנן והוא לצורך גדול מותר בו אמירה לעכו"ם, וכאן ג"כ הוי צורך גדול וצורך הרבים שלא יתייקרו היקרות לסכומים אדירים אם יצטרכו להביא מחו"ל. וכע"ז כתב בספר הר המור ד' רנ"ה.

(ב) כאן דלא הוי אמירה בשביעית אלא בערב שביעית קיל טפי כמו שכתבו גדולי האחרונים, עיין בישועת יעקב (סי' ש"ז), ובשו"ת השיב משה (סי' י') דהתיר אמירה לעכו"ם בערב שבת לצורך מצוה דרבים אפילו באיסור דאורייתא, הגם כאן לא הוי ממש מצוה דרבים, אבל חיי נפש של הרבה אלפים וגם שהיוקר לא יאמיר, מסתבר דהוי כמצוה דרבים.

ה] היתר הלבוש בסי' רצ"ז דאיסור שנוהג רק בא"י ואינו איסור הנאה אפילו איסור דאורייתא אין בה איסור אמירה לעכו"ם.

ו] הואיל והוי שבות דשבות לצורך גדול דכתב המחבר בסי' ש"ז ס"ה דמותר ואפי' להמג"א דכתב דבעי הפסד גדול ג"כ כאן הוי הפסד גדול.

ז] היתר השו"ת השיב משה (סי' י') דבע"ש מותר אמירה לצורך מצוה דרבנן וכאן דהוי צורך רבים מסתברא דהוי כמצוה דרבים.

ח] היתר הכ"ס (סי' קט"ז) דמותר רמז לצורך מצוה וכאן הוי רק רמז וצורך רבים מסתברא דהוי כמצוה.

ט] היתר הסה"ת וסייעתיה והגר"א (סי' של"א) דבזה"ז יש קנין לעכו"ם להפקיע מידי קדושת שביעית, והחזו"א סמך עליו בדיעבד ומסתברא דלענין אמירה לגוי אפשר לסמוך עליו.

ולענ"ד אפשר לסמוך על הני ט' היתרים. וכל זה כתבתי להגדיל תורת השמיטה גם בחו"ל, וח"ו לסמוך עלי למעשה, וההוראה ניתנה בזה לגדולי הדור אשר באה"ק תובב"א.

ויה"ר שנזכה למוצאי שמיטה בן דוד בא, ונזכה לקיים שמיטות ויובלות כהלכתן בב"א.

ג] בענין הירושלמי דלמ"ד איישר אסור לומר לו חרוש היטב ואנא זבנית, כתבתי דזה רק בשנת השביעית ממש ובשעת חרישה שלא יהי' קל בעיניו מלאכת שביעית.

ד] בענין אמירה לעכו"ם שבות אם מותר להזמין ירקות אצל הגוי, כתבתי הרבה סניפים להקל:

א] דשיטת הראב"ד והמ"מ בשם י"א ולגי' אחת ברמב"ם ס"ל הואיל והוא בעיא דלא איפשיטא ואמירה לעכו"ם הוא רק שבות הוי ספיקא דרבנן לקולא אבל להלכה קיי"ל לחומרא וזהו רק סניף בעלמא.

ב] שיטת שיטת מהר"י קורקוס והגר"א בפי' הרמב"ם דחסום פרתך ודוש בה תבואה שלי מותר, הגם דזה לצורך ישראל אבל הואיל ונעשה בפרת גוי מותר, וה"ה ה"נ בשדה עכו"ם מותר.

ג] כאן עדיף יותר דהוי חסום פרתך ודוש בה דישה של עכו"ם אלא אח"כ מוכרו לישראל, והוי כגבינה בסי' ש"ז ס"ג, ועיין בפנים שהארכנו בזה.

ד] הואיל ושביעית בזה"ז הוי דרבנן ל"ג באיסור דרבנן בשאר איסורים כ"ה דעת הרבה אחרונים.

חיות של כל השנה

יום הכיפורים שהוא יום עליון וקדוש בקדושת מעלה על כל השנה, שהוא חיות של כל השנה ומובחר שבכולן לקדושה, שעל כן ביומא דכיפורי שטן אין לו רשות לאסטוני כמו שאמרו רז"ל.

(מאור עינים, פ' וישלח)